

ОГЛЯДИ

УДК 001.817

О. В. Бойко

*Дніпропетровський національний
університет імені Олеса Гончара*

АНОТОВАНИЙ ОГЛЯД ДОКТОРСЬКИХ І КАНДИДАТСЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙ З ІСТОРИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ, ЗАХИЩЕНИХ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА У 2014 Р.

Проаналізовано тематику й зміст наукових проблем, висвітлених у докторських і кандидатських дисертаціях, поданих на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата історичних наук.

Ключові слова: історія, вчена рада, дисертація, дослідження, доктор наук, кандидат наук, наукова новизна, офіційні опоненти, джерела, історіографія.

Бойко О. В. Аннотированный обзор докторских и кандидатских диссертаций по историческим специальностям, защищенных в Днепропетровском национальном университете имени Олеса Гончара в 2014 г.

Проанализирована тематика и содержание научных проблем, освещенных в докторских и кандидатских диссертациях, представленных на соискание научной степени доктора и кандидата исторических наук.

Ключевые слова: история, ученый совет, диссертация, исследование, доктор наук, кандидат наук, научная новизна, официальные оппоненты, источники, историография.

Boyko O. V. The annotative review of researches for applicants of the Doctor and the Candidate of the history specialities which were defended in the Oles Honchar Dnipropetrovsk National University in 2014.

A subject and maintenance of dissertations for the degree of Doctor and the Candidate of historical sciences which were defended in the specialized scientific advice D 08.051.14 in the Oles Honchar Dnipropetrovsk National University in 2014 is considered. For a year 4 dissertations for the degree of Doctor (specialty 07.00.01 – «History of Ukraine») and 3 dissertations for the degree of the Candidate (specialty 07.00.01 – «History of Ukraine» – 1 work, 07.00.06 – «Historiography, a source study and special historical disciplines» – 2 works) were defended. 6 dissertations (besides thesis defended by A. V. Bortnikova) were ratified by the Department of education and science of Ukraine.

It is given the following information on every research work: theme, specialty, place (department) of work implementation, date of defense of dissertation, scientific consultant (for doctoral thesis) or leader (for candidate's thesis), his scientific degree and rank, place of work, data about official opponents. Considerable attention is spared to the compressed review of the personal achievements of authors especially to scientific novelty of their researches.

Keywords: history, Scientific Advice, thesis, research, Doctor of sciences, Candidate of sciences, scientific novelty, official opponents, sources, historiography.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 41 від 17.01.2014 р. у Дніпропетровському національному університеті імені Олеса Гончара було створено спеціалізовану вчену раду Д 08.051.14 із правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора/кандидата наук за спеціальностями: 07.00.01 – «Історія України»; 07.00.02 – «Всесвітня історія»; 07.00.06 – «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни».

У 2014 р. на засіданнях спеціалізованої вченої ради захищено чотири докторських дисертацій за спеціальністю 07.00.01 – «Історія України» і три кандидатських (за спеціальністю 07.00.01 – «Історія України» – одну; 07.00.06 – «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» – дві). Захищені наукові дослідження ви-

конані в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова, Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Донецькому національному університеті, Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського, Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Усі дисертації написані українською мовою.

Короткий аналіз дисертацій, розглянутих спеціалізованою вченою радою

Докторські дисертації

Воронін Віктор Михайлович – «Нагородна система України ХХ–ХХІ століть: виникнення та розвиток в умовах політичних і соціально-економічних трансформацій держави і суспільства» – 07.00.01 – «Історія України». Роботу виконано на

кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Науковий консультант – доктор історичних наук, професор Щербак Микола Григорович, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки. Дисертацію захищено 29 січня 2014 р.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор Посохов Сергій Іванович, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, декан історичного факультету, завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології; доктор історичних наук, професор Чайковський Анатолій Степанович, Національний науково-дослідний Інститут українознавства та всесвітньої історії МОН України, директор; доктор історичних наук, професор Якунін Віктор Кузьмич, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, професор кафедри української історії та етнополітики.

У дисертації вперше розглянуто особливості процесу українського нагородотворення в різні історичні періоди – Української Держави, Директорії УНР, ЗУНР, УСРР, УРСР, сучасної України. Становлення та розвиток нагородної системи України ХХ – ХХІ століть у роботі досліджено не із суто фалеристичних позицій, а саме в умовах політичних і соціально-економічних трансформацій держави і суспільства. Проаналізовано статут встановлених у різні епохи державних нагород (ордена, медалі, відзнаки, іменна вогнепальна зброя, почесні звання, Державні премії тощо) та нагородні проекти, практична діяльність у нагородній сфері, зовнішній вигляд знаків нагород. Висвітлено значення нагородної системи України не тільки як невід’ємного атрибуту державності, але й як важливого інструментарію державних внутрішньо- та зовнішньополітичних діянь. Простежено вплив європейської та імперської російської нагородних традицій на становлення нагородної системи України. У дослідженні вперше детально проаналізовано зміст діючої нагородної системи незалежної України, вплив на останню традицій українського нагородотворення різних історичних періодів, європейської і радянської нагородних традицій та всі особливості процесу їх синтезу. Розглянуто долю нездійснених нагородних проектів; перспективи подальшого розвитку нагородної системи як такої, що знаходиться постійно в процесі динамічного розвитку та реагування на всі нові виклики часу.

Результати дослідження опубліковано в індивідуальній і колективній монографіях, 23 статтях в українських фахових та зарубіжних періодичних виданнях, а також п’яти публікаціях у вигляді матеріалів конференцій.

Міронова Ірина Сергіївна – «Формування та розвиток поштових і поштово-телеграфних установ на півдні України (остання чверть ХVІІІ – початок ХХ ст.)» – 07.00.01 – «Історія України». Роботу виконано на кафедрі історії України Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Науковий консультант – доктор історичних наук, професор Хмарський Вадим Михайлович, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, проректор з науково-педагогічної роботи, завідувач кафедри історії України. Дисертацію захищено 15 жовтня 2014 р.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор Турченко Федір Григорович, Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет», завідувач кафедри новітньої історії України; доктор історичних наук, професор Шандра Валентина Степанівна, Інститут історії України НАН України, старший науковий співробітник відділу історії України ХІХ – початку ХХ ст.; доктор історичних наук, професор Шляхов Олексій Борисович, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, завідувач кафедри української історії та етнополітики.

У дисертації вперше комплексно досліджено процес формування, становлення, розвитку та особливості діяльності поштових і поштово-телеграфних установ на півдні України в останній чверті ХVІІІ – на початку ХХ ст. Розкрито основні етапи процесу інкорпорації поштових установ Південної України до загальної системи зв’язку Російської імперії; висвітлено чинники формування галузі зв’язку в регіоні. Проаналізовано реформи російського уряду 1797–1798, 1830, 1884–1885 рр., які привели до укомплектування штатів поштових і телеграфних установ, створення поштових і поштово-телеграфних округів, зростання обсягів кореспонденції тощо. Досліджено державні і напівдержавні системи утримання поштових станцій, порядок здійснення поштових операцій, діяльність земської, польової, міської, міжнародної пошти, установ поштової цензури, розвиток перевезень кореспонденції. Показано роботу Одеського, Катеринославського та частково Кишинівського поштово-телеграфних округів, значення півдня України у формуванні внутрішнього та міжнародного телеграфного зв’язку, охарактеризовано структуру, штати, організацію роботи, умови праці зв’язківців; висвітлено роль поштово-телеграфних установ у формуванні культурно-інформаційного простору Південної України.

Результати дослідження викладено у монографії, 29 статтях в українських фахових і чотирьох зарубіжних періодичних виданнях, 20 публікаціях в інших виданнях, зокрема тезах конференцій.

Бортнікова Алла Василівна – «Становлення і розвиток міського управління на Волині ХV–

XVI ст.» – 07.00.01 – «Історія України». Роботу виконано на кафедрі всесвітньої історії Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки. Науковий консультант – доктор історичних наук, професор Швидько Ганна Кирилівна, Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет», професор кафедри історії та політичної теорії. Дисертацію захищено 12 листопада 2014 р.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор Гурій Олександр Іванович, Інститут історії України НАН України, головний науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу; доктор історичних наук, професор Філінюк Анатолій Григорович, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач кафедри історії України; доктор історичних наук, професор Ярмошик Іван Іванович, Житомирський державний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства.

У дисертації досліджено особливості соціально-економічного розвитку волинських міст, ступінь розвитку цехового ремісництва, торгівлі, соціальний та етнопольовий склад міських жителів, правові засади, коло повноважень волинських старост, маршалків та інших державних урядників, їх вплив на міське управління. Розглянуто становлення та особливості формування магдебурзького права в державних містах Луцьку та Володимирі, а також у приватновласницьких містах Ковелі та Острожці. Проаналізовано порядок надання пільг і привілеїв волинським містам у контексті поширення й функціонування там магдебурзького права, становлення та організації влади війта в системі міського управління, а також з'ясовано структуру, повноваження і напрями діяльності міських урядників.

Теоретичні положення і висновки дисертації викладено в індивідуальній монографії, 27 наукових статтях в українських фахових і зарубіжних періодичних виданнях, а також у 25 публікаціях в інших виданнях.

Маргулов Артур Худувич – «Ассирійська національна меншина в Україні в 1920–1930-х рр.» – 07.00.01 – «Історія України». Роботу виконано на кафедрі історії України Донецького національного університету МОН України. Науковий консультант – доктор історичних наук, професор Добров Петро Васильович, Донецький національний університет МОН України, професор кафедри історії України. Дисертацію захищено 24 грудня 2014 р.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Даниленко Віктор Михайлович, Інститут історії України НАН України, завідувач відділу історії України другої половини ХХ століття; доктор

історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Солдатенко Валерій Федорович, головний науковий співробітник відділу соціально-політичної історії Інституту політичних і етнопольових досліджень імені І. Ф. Кураса; доктор історичних наук, професор Гедь Анна Володимирівна, Донецький національний університет МОН України, професор кафедри історіографії, джерелознавства, археології та методики викладання історії.

Уперше проблема розвитку ассирійської національної меншини України в 1920–1930-х рр. стала предметом спеціального комплексного історичного дослідження. Визначено справжні політико-мотиваційні орієнтації перебування ассирійського населення на території радянської України й конфлікт між національно-культурною складовою та більшовицькою доктриною соціалістичних реформ, т. зв. політикою «культурного стрибка». Досліджено заходи та визначено етапи радянської державної політики стосовно ассирійського населення України; встановлено мету та розкрито сутність репресивних заходів щодо ассирійської національної меншини України наприкінці 20-х – у 30-х рр. ХХ ст.; проаналізовано дані щодо кількості та місцезнаходження основних територіальних етнічних осередків ассирійців, їх рівень соціально-економічної та політичної адаптації у радянському суспільстві. Поглиблено розглянуто: історичні передумови появи ассирійців на території СРСР та особливості їх адаптації до радянських реалій; проблеми внутрішньої етнічної консолідації; стан задоволення освітньо-культурних, релігійних та мовних потреб національної меншини в рамках здійснення політики українізації.

Здобувач має 34 опубліковані праці за темою дисертації (без співавторів), одна з яких – авторська монографія, 23 статті в українських фахових і чотири – у зарубіжних періодичних виданнях, 10 матеріалів і тез доповідей на конференціях.

Кандидатські дисертації

Кісельова Юлія Анатоліївна – «Становлення та розвиток історіографії як навчальної та наукової дисципліни в імператорському Харківському університеті» – 07.00.06 – «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». Роботу виконано на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Посохов Сергій Іванович, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, декан історичного факультету, завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології. Дисертацію захищено 14 травня 2014 р.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор Журба Олег Іванович, Дніпропетров-

ський національний університет імені Олеся Гончара, завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та архівознавства; кандидат історичних наук, доцент Кеда Марина Костянтинівна, Інститут історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, доцент кафедри всесвітньої історії.

У дисертації комплексно досліджено становлення історіографії як навчальної та наукової дисципліни в імператорському Харківському університеті, зокрема, виділено етапи історико-історіографічного процесу та з'ясовано особливості його розвитку. Охарактеризовано процес зародження історіографічної складової в університетській гуманітаристиці, з'ясовано роль дисциплін філологічного профілю у формуванні фактографічної та теоретичної бази історіографії; запропоновано типологізацію історіографічних праць дореволюційних учених Харківського університету; з'ясовано комунікативні практики, виділено «шкільний» та «комунікативний» типи неформальних співтовариств історіографів та визначено особливості їх функціонування; досліджено завершальний етап становлення історіографії як навчальної дисципліни в Харківському університеті.

Опубліковано 10 статей за темою дисертації, в тому числі у фахових виданнях України – вісім статей, дві статті – в закордонних періодичних наукових виданнях.

Чухлій Світлана Олександрівна – «Історик Михайло Васильович Клочков (1877–1952): життєвий шлях та творча спадщина» – 07.00.06 – «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». Науковий керівник – доктор історичних наук, професор Посохов Сергій Іванович, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, декан історичного факультету, завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології. Дисертацію захищено 14 травня 2014 р.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор Савчук Варфоломій Степанович, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, професор кафедри теоретичної фізики; кандидат історичних наук, доцент Філіппенко Ростислав Ігоревич, Національний фармацевтичний університет (м. Харків), доцент кафедри українознавства та латинської мови.

У дисертації подано наукову реконструкцію біографії історика Михайла Васильовича Клочкова, запропоновано періодизацію творчої біографії та показано вплив соціокультурних умов на його життя та діяльність. Розглянуто основні напрями роботи М. В. Клочкова (науково-дослідницький, адміністративно-організаційний, навчально-педагогічний, просвітницький); проаналізовано динаміку творчої активності вченого; охарактеризовано за-

гальний масив його публікацій, зміни у тематиці та методології дослідження історії; визначено внесок ученого у вирішення певних наукових проблем.

Основні положення дисертації викладено у дев'яти публікаціях, із яких шість – у фахових виданнях.

Андрєєва Лариса Юрївна – «Громадсько-просвітницька діяльність академіка живопису М. С. Самокиша (1860–1944)» – 07.00.01 – «Історія України».

Наукові керівники: доктор історичних наук, професор Ганкевич Віктор Юрїйович; доктор історичних наук, професор Непомнящий Андрій Анатолійович, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, завідувач кафедри регіональної історії та спеціальних дисциплін. Дисертацію захищено 29 жовтня 2014 р.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Даниленко Віктор Михайлович, Інститут історії України НАН України, завідувач відділу історії України другої половини ХХ століття; доктор історичних наук, професор Швидько Ганна Кирилівна, ДВНЗ «Національний гірничий університет», професор кафедри історії та політичної теорії.

У дисертації реконструйовано повну біографію діяча, виявлено нові факти особистого життя М. С. Самокиша, зокрема досліджено діяльність М. С. Самокиша у скрутний період фашистської окупації Криму. Встановлено громадсько-просвітницьку діяльність митця, висвітлено його співпрацю з КримОХОРИСом, Таврійським товариством історії, археології та етнографії щодо збереження історико-культурної спадщини; розкрито роль М. С. Самокиша як засновника та активного учасника діяльності художніх об'єднань України та Росії; визначено внесок М. С. Самокиша у розвиток музейної справи в Україні (формування колекцій музеїв Алушти, Євпаторії, Полтави, Севастополя, Сімферополя, Харкова, Чернігова у 20–30-ті рр. ХХ ст.). Подальшого розвитку набула розробка просопографічного портрета кола видатних діячів українського відродження – оточення М. С. Самокиша; досліджено й узагальнено педагогічний досвід художньої школи академіка живопису М. С. Самокиша, складено перелік учнів і послідовників його художньої школи.

За темою дисертації автор має 18 опублікованих праць, з них – п'ять статей у наукових фахових журналах і збірниках України, одна – у періодичному науковому зарубіжному виданні, 12 публікацій – в інших виданнях.

Наказом № 483 від 28.04.2015 р. Міністерства освіти і науки України скасовано рішення спеціалізованої вченої ради Д 08.051.14 про присудження ступеня доктора історичних наук Бортніковій Аллі Василівні. Всі інші дисертації затверджені Міністерством освіти і науки України.